

TEISINGUMO TEISMO (didžioji kolegija) SPRENDIMAS
2006 m. birželio 13 d. *

Byloje C-173/03

dėl *Tribunale di Genova* (Italija) 2003 m. kovo 20 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2003 m. balandžio 14 d., pagal EB 234 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Traghetti del Mediterraneo SpA, likviduojama įmonė,

prieš

Italijos Respubliką,

TEISINGUMO TEISMAS (didžioji kolegija),

kurį sudaro pirmininkas V. Skouris, kolegijos pirmininkai P. Jann, C. W. A. Timmermans (pranešėjas), K. Schiemann ir J. Makarczyk, teisėjai J. N. Cunha Rodrigues, R. Silva de Lapuerta, K. Lenaerts, P. Kūris, E. Juhász ir U. Lõhmus,

* Proceso kalba: italų.

generalinis advokatas P. Léger,
posėdžio sekretorė M. Ferreira, vyriausioji administratorė,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2004 m. gruodžio 7 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- *Traghetti del Mediterraneo SpA*, likviduojamos įmonės, atstovaujamos *avvocati* V. Roppo, P. Canepa ir S. Sardano,

- Italijos vyriausybės, atstovaujamos I. M. Braguglia, padedamo *avvocati dello Stato* G. Aiello ir G. De Bellis,

- Graikijos vyriausybės, atstovaujamos E. Samoni, Z. Chatzipavlou, M. Apessos, K. Boskovits ir K. Georgiadis,

- Airijos, atstovaujamos D. O'Hagan, padedamo *SC P. Sreenan* ir *BL P. McGarry*,

- Nyderlandų vyriausybės, atstovaujamos S. Terstal,

— Jungtinės Karalystės vyriausybės, atstovaujamos R. Caudwell, padedamos QC D. Anderson ir *barrister* M. Hoskins,

— Europos Bendrijų Komisijos, atstovaujamos D. Maidani ir V. Di Bucci,

susipažinęs su 2005 m. spalio 11 d. posėdyje pateikta generalinio advokato išvada,

priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl valstybių narių deliktinės atsakomybės už žalą privatiems asmenims, padarytą Bendrijos teisės pažeidimu, priskiriamu nacionaliniam teismui, principo ir tokios atsakomybės atsiradimo sąlygų.
- 2 Šis prašymas pateiktas byloje, kurią prieš Italijos Respubliką pradėjo *Traghetti del Mediterraneo SpA*, šiuo metu likviduojama jūrų transporto įmonė (toliau – TDM), siekdama, kad būtų atlyginta žala, kurią ji patyrė dėl to, kad kasacinis teismas (*Corte suprema di cassazione*) klaidingai išaiškino Bendrijos taisykles, susijusias su konkurencija ir valstybės pagalba, ir ypač dėl to, kad šis teismas atmetė jos prašymą pateikti Teisingumo Teismui atitinkamus klausimus dėl Bendrijos teisės išaiškinimo.

Nacionalinė teisė

- 3 Pagal 1988 m. balandžio 13 d. Įstatymo Nr. 117 dėl vykdančių teismo funkcijas padarytos žalos atlyginimo ir teisėjų civilinės atsakomybės (legge n° 117 (sul risarcimento dei danni cagionati nell' esercizio delle funzioni giudiziarie e responsabilità civile dei magistrati (1988 m. balandžio 15 d. GURI Nr. 88, p. 3, toliau – įstatymas Nr. 117/88)) 1 straipsnio 1 dalį šis įstatymas taikomas „visiems teismine veiklą vykdančioms bendrųjų, administracinių, finansų, karo ir specialiųjų teismų nariams, neatsižvelgiant į funkcijų pobūdį, ir kitiems asmenims, kurie dalyvauja vykdančią teismine veiklą“.

- 4 Įstatymo Nr. 117/88 2 straipsnis numato:

„1. Kiekvienas asmuo, patyręs nepateisinamos žalos dėl teisėjo elgesio, akto ar jo priimtos priemonės, nes teisėjas, vykdydamas savo funkcijas, padarė tyčinę klaidą arba rimtą nusižengimą, arba dėl atsisakymo vykdyti teisingumą, gali pradėti procesą prieš valstybę dėl savo patirtos turtinės žalos, taip pat dėl neturtinės žalos, kuri atsirado dėl asmens laisvės atėmimo, atlyginimo.

2. Dėl vykdančių teismines funkcijas atlikto teisės normų aiškinimo ir faktinių aplinkybių bei įrodymų vertinimo negali kilti atsakomybė.

3. Rimtas nusižengimas yra:

a) sunkus įstatymo pažeidimas dėl nepateisinamo nerūpestingumo;

b) tvirtinimas, kurį lemia nepateisinamas nerūpestingumas, jog yra aplinkybė, kurios buvimą neginčijamai paneigia bylos dokumentai;

c) tvirtinimas, kurį lemia nepateisinamas nerūpestingumas, jog nėra aplinkybės, kurios buvimą neginčijamai įrodo bylos dokumentai;

d) priemonės, susijusios su asmens laisve, priėmimas kitokiais nei įstatymu numatytais atvejais arba nepateikus motyvų.“

5 Be to, pagal Įstatymo Nr. 117/88 3 straipsnio 1 dalies pirmą sakinį atsisakymas vykdyti teisingumą yra „teisėjo atsisakymas atlikti veiksmus pagal savo kompetenciją, jų neatlikimas arba delsimas juos atlikti, jei, pasibaigus įstatymu numatytam terminui atlikti nagrinėjamą veiksma, šalis pateikė prašymą tokį veiksma atlikti ir per trisdešimt dienų nuo minėto prašymo pateikimo kanceliarijoje dienos be pateisinamos priežasties nebuvo imtasi jokių priemonių“.

6 Kiti Įstatymo Nr. 117/88 straipsniai patikslina sąlygas ir nuostatas, pagal kurias galima pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, remiantis šio įstatymo 2 arba 3 straipsniu, bei ieškinius, kuriuos galima pareikšti *a posteriori* teisėjui, kuris vykdydamas savo funkcijas padarė tyčinę klaidą arba rimtą nusižengimą ar net atsisakė vykdyti teisingumą.

Faktinės pagrindinės bylos aplinkybės ir prejudiciniai klausimai

- 7 TDM ir *Tirrenia di Navigazione* (toliau – *Tirrenia*) yra dvi jūrų transporto įmonės, kurios aštuntajame dešimtmetyje vykdė reguliarius pervežimus jūra tarp žemyninės Italijos ir Sardinijos bei Sicilijos salų. 1981 m., kai TDM atsiskaitė su savo kreditoriais, ji pareiškė *Tribunale di Napoli* ieškinį *Tirrenia*, reikalaujama atlyginti žalą, kurią ankstesniais metais patyrė dėl *Tirrenia* vykdytos mažų kainų politikos.
- 8 Be to, TDM šiuo aspektu taip pat rėmėsi tuo, kad jos konkurentė nesilaikė Italijos civilinio kodekso 2598 straipsnio 3 dalies, susijusios su nesąžininga konkurencija, pažeidė EEB sutarties 85, 86, 90 ir 92 straipsnius (tapusius atitinkamai EB sutarties 85, 86, 90 ir 92 straipsniais, kurie vėliau tapo EB 81, EB 82, EB 86 ir po pakeitimo EB 87 straipsniais), nes, anot TDM, *Tirrenia* pažeidė esmines sutarties taisykles ir, *inter alia*, piktnaudžiavo savo dominuojančia padėtimi nagrinėjamoje rinkoje, gaunamų viešųjų subsidijų, kurių teisėtumas pagal Bendrijos teisę abejotinas, dėka taikydama daug mažesnius negu savikaina tarifus.
- 9 1993 m. gegužės 26 d. *Tribunale di Napoli* sprendimu, kurį 1996 m. gruodžio 13 d. sprendimu patvirtino *Corte d'appello di Napoli*, Italijos teismai vis dėlto šį prašymą dėl žalos atlyginimo atmetė, grįsdami tuo, kad šios valstybės valdžios institucijų skirtos subsidijos buvo teisėtos, nes atitiko bendrojo intereso tikslus, susijusius būtent su *Mezzogiorno* plėtra, ir bet kuriuo atveju nedarė neigiamo poveikio nei su TDM skundžiama veikla konkuruojančiai, nei kitai jūrų transporto veiklai. Todėl negalima apkaltinti *Tirrenia* jokių nesąžiningos konkurencijos veiksmu.

- 10 Savo ruožtu manydamas, kad šiuose dviejuose teismo sprendimuose yra teisės klaidų, nes jie, be kita ko, pagrįsti klaidingu valstybės pagalbą reglamentuojančių teisės normų išaiškinimu, TDM bankroto administratorius pateikė kasacinį skundą dėl *Corte d'appello di Napoli* sprendimo, kuriame jis prašė *Corte suprema di cassazione* pateikti Teisingumo Teismui atitinkamus klausimus dėl Bendrijos teisės išaiškinimo pagal EB sutarties 177 straipsnio trečiąją pastraipą (tapusią EB 234 straipsnio trečiąja pastraipa).
- 11 2000 m. balandžio 19 d. Sprendimu Nr. 5087 (toliau – 2000 m. balandžio 19 d. sprendimas) *Corte suprema di cassazione* vis dėlto atsisakė patenkinti šį prašymą motyvuodamas tuo, kad byla iš esmės nagrinėjusių teismų sprendimas atitiko atitinkamų Sutarties nuostatų raidę ir, be to, visiškai atitiko Teisingumo Teismo praktiką, būtent jo 1985 m. gegužės 22 d. Sprendimą *Parlamentas prieš Tarybą* (byla 13/83, Rink. p. 1513).
- 12 Darydamas šią išvadą, *Corte suprema di cassazione* nurodyto Sutarties 90 ir 92 straipsnių pažeidimo atžvilgiu pirmiausia pažymėjo, kad pagal šiuos straipsnius tam tikromis sąlygomis leidžiama nukrypti nuo esminio draudimo teikti valstybės pagalbą, siekiant skatinti vargingų regionų ekonominę plėtrą arba patenkinti prekių ar paslaugų paklausą, kurios negalima visiškai patenkinti laisvos konkurencijos sąlygomis. Šio teismo nuomone, šiuo atveju šios sąlygos yra tiksliai įvykdytos, nes nagrinėjamu laikotarpiu (nuo 1976 m. iki 1980 m.) masinis transportas jūra tarp žemyninės Italijos ir jos pagrindinių salų dėl jo sąnaudų galėjo būti užtikrintas tik jūra, todėl reikėjo patenkinti vis didėjančią šios rūšies paslaugų paklausą, patikint šio transporto valdymą viešajam koncesioninkui, taikančiam nustatytą tarifą.
- 13 Šio teismo nuomone, konkurencijos iškraipymas dėl šios koncesijos suteikimo vis dėlto nereiškia, kad skirta pagalba savaime yra neteisėta. Iš tiesų tokios viešosios paslaugos koncesijos suteikimas visada netiesiogiai lemia konkurencijos iškraipymą,

tačiau TDM nepavyko įrodyti, kad *Tirrenia* pasinaudojo valstybės suteikta pagalba, kad gautų pelno iš kitos veiklos nei ta, kuriai iš tiesų skirtos subsidijos.

- 14 Antra, ieškinio pagrindą, kad pažeisti Sutarties 85 ir 86 straipsniai, *Corte suprema di cassazione* atmetė kaip nepagrįstą motyvuodamas tuo, kad nagrinėjamų aplinkybių metu jūrų kabotažas dar nebuvo liberalizuotas ir šios veiklos pobūdis bei geografinės apimtys ribotumas neleido aiškiai nustatyti atitinkamos rinkos pagal Sutarties 86 straipsnį. Šiomis aplinkybėmis šis teismas vis dėlto nusprendė, kad nors minėtą rinką nustatyti buvo sunku, vis tiek nagrinėjamame sektoriuje galėjo vykti reali konkurencija, nes šiuo atveju suteikta pagalba buvo skirta tik vienai iš daugelio jūrų transporto įmonės tradiciškai vykdomos veiklos sričių, kuri, be to, buvo vykdoma tik vienoje valstybėje narėje.
- 15 Todėl šiomis sąlygomis *Corte suprema di cassazione* atmetė jam pateiktą kasacinį skundą, taip pat atmetęs TDM kaltinimus, kad pažeistos nacionalinės teisės nuostatos, susijusios su nesąžiningos konkurencijos veiksmais, ir kad *Corte d'appello di Napoli* nepriėmė sprendimo dėl TDM prašymo pateikti Teisingumo Teismui atitinkamus klausimus dėl išaiškinimo. Dėl šio sprendimo atmesti kasacinį skundą buvo pradėtas procesas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme.
- 16 Iš tiesų, manydamas, jog 2000 m. balandžio 19 d. sprendimas pagrįstas netiksliu Sutarties nuostatų dėl konkurencijos ir valstybės pagalbos išaiškinimu bei klaidinga prielaida, kad šioje srityje yra nusistovėjusi Teisingumo Teismo praktika, TDM, tuo metu likviduojamos įmonės, bankroto administratorius *Tribunale di Genova* pareiškė Italijos Respublikai ieškinį, siekdamas, kad ji atlygintų nuostolius, kuriuos ši įmonė patyrė dėl *Corte suprema di cassazione* klaidingo aiškinimo ir pastarojo teismo pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą pagal EB 234 straipsnio trečiąją pastraipą neįvykdymo.

- 17 Šiuo aspektu TDM, konkrečiai remdamasi 2001 m. birželio 21 d. Komisijos sprendimu 2001/851/EB dėl valstybės pagalbos, kurią Italija suteikė laivybos bendrovei *Tirrenia di Navigazione* (OL L 318, p. 9) – šis sprendimas iš tikrųjų susijęs su subsidijomis, skirtomis po pagrindinėje byloje nagrinėjamo laikotarpio, tačiau jis buvo priimtas pasibaigus Europos Bendrijų Komisijos pradėtai procedūrai prieš *Corte suprema di cassazione* posėdį byloje, kurioje buvo priimtas 2000 m. balandžio 19 d. sprendimas – TDM tvirtina, kad jei pastarasis teismas būtų kreipęsis į Teisingumo Teismą, dėl kasacinio skundo būtų priėmęs visai kitą sprendimą. Kaip ir Komisija minėtame sprendime, Teisingumo Teismas iš tiesų būtų pabrėžęs jūrų kabotažo veiklą Bendrijos mastu ir viešųjų subsidijų suderinamumo su Sutarties nuostatomis valstybės pagalbos srityje vertinimo sunkumus, ir dėl šių aplinkybių *Corte suprema di cassazione* būtų pripažinęs, kad *Tirrenia* suteikta pagalba neteisėta.
- 18 Italijos Respublika ginčija šio ieškinio dėl žalos atlyginimo priimtinumą, remdamasi Įstatymo Nr. 117/88 nuostatomis ir būtent šio įstatymo 2 straipsnio 2 dalimi, pagal kurią dėl vykdant teismines funkcijas atlikto teisės normų išaiškinimo valstybei negali kilti atsakomybė. Vis dėlto jei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pripažintų ieškinį esant priimtina, ji subsidiariai tvirtina, kad bet kuriuo atveju ieškinį reikia atmesti, nes neįvykdytos prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikimo sąlygos ir 2000 m. balandžio 19 d. Sprendimo, kuris yra *res judicata*, nebegalima ginčyti.
- 19 Atsakydama į šiuos argumentus, TDM kelia klausimą, ar Įstatymas Nr. 117/88 atitinka Bendrijos teisės reikalavimus. Ji konkrečiai tvirtina, kad šiuo įstatymu numatytos ieškinių priimtumo sąlygos ir nacionalinių teismų (įskaitant *Corte suprema di cassazione*) praktika šioje srityje yra tokio ribojančio pobūdžio, kad gauti teismų sprendimais padarytos žalos atlyginimą iš valstybės labai sunku ir net iš esmės beveik neįmanoma. Todėl tokios teisės nuostatos pažeidžia Teisingumo Teismo praktikoje, *inter alia*, 1991 m. lapkričio 19 d. Sprendime *Francovich ir kt.* (C-6/90 ir C-9/90, Rink. p. I-5357) ir 1996 m. kovo 5 d. Sprendime *Brasserie du Pêcheur ir Factortame* (C-46/93 ir C-48/93, Rink. p. I-1029) įtvirtintus principus.

20 Šiomis aplinkybėmis, abejodamas, kokį sprendimą priimti savo nagrinėjamoje byloje ir ar galima ankstesniame punkte minėtuose sprendimuose dėl Bendrijos teisės pažeidimų vykdančios teisės aktų leidybos veiklą Teisingumo Teismo įtvirtintus principus taikyti ir teisminei valdžiai, *Tribunale di Genova* nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

- „1) Ar valstybei (narei) kyla deliktinė atsakomybė privačių asmenų atžvilgiu dėl jos teismų padarytų klaidų taikant Bendrijos teisę arba jos netaikymo ir ypač dėl to, kad paskutinės instancijos teismas neįvykdo savo pareigos kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo pagal Sutarties 234 straipsnio trečiąją pastraipą?
- 2) Jei reikia laikyti, kad valstybė narė yra atsakinga už savo teismų klaidas taikant Bendrijos teisę ir ypač už tai, kad paskutinėje instancijoje sprendžiantis teismas nesikreipia į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo, kaip numatyta Sutarties 234 straipsnio trečiojoje pastraipoje, ar valstybės atsakomybę už jos teismų klaidas reglamentuojančios nacionalinės teisės nuostatos, kurios:

- pašalina atsakomybę, susijusią su vykdančią teisminę veiklą atliktu teisės normų išaiškinimu ir faktinių aplinkybių bei įrodymų įvertinimu,
- valstybės atsakomybę numato tik teisėjo tyčinės klaidos ir rimto nusižengimo atvejais,

yra kliūtis šiai atsakomybei kilti ir ar kartu jos nesuderinamos su Bendrijos teisės principais?“

- 21 Priėmus 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimą *Köbler* (C-224/01, Rink. p. I-10239), Teisingumo Teismo kancleris išsiuntė šio sprendimo kopiją prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, klausdamas, ar jis, atsižvelgdamas į šio sprendimo turinį, mano, jog būtina toliau nagrinėti jo prašymą priimti prejudicinį sprendimą.
- 22 2004 m. sausio 13 d. laišku, Teisingumo Teismo kanceliarijoje gautu 2004 m. sausio 29 d., *Tribunale di Genova*, išklausęs pagrindinės bylos šalis, nusprendė, kad minėtame sprendime *Köbler* išsamiai atsakyta į pirmą iš dviejų jo pateiktų klausimų, todėl Teisingumo Teismui nebūtina dėl jo priimti sprendimo.
- 23 Tačiau jis mano, jog būtina toliau nagrinėti antrąjį klausimą, kad Teisingumo Teismas, „atsižvelgdamas ir į sprendime *Köbler* išdėstytus principus <...>“, nuspręstų, ar „valstybės atsakomybę už jos teismų klaidas reglamentuojančios nacionalinės teisės nuostatos, kurios pašalina atsakomybę, susijusią su vykdant teisminę veiklą atliktu teisės normų išaiškinimu ir faktinių aplinkybių bei įrodymų įvertinimu, ir valstybės atsakomybę numato tik teisėjo tyčinės klaidos ir rimto nusizengimo atvejais, yra kliūtis šiai atsakomybei kilti“.

Dėl prejudicinių klausimų

- 24 Pirmiausia pažymėtina, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo nagrinėjamos bylos dalykas yra ieškinys dėl valstybės atsakomybės, susijusios su aukščiausiojo teismo priimtu neapskundžiamu sprendimu. Todėl iš esmės reikia suprasti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas savo klausimu nori sužinoti, ar Bendrijos teisė ir ypač minėtame sprendime *Köbler* Teisingumo

Teismo įtvirtinti principai draudžia tokias nacionalinės teisės nuostatas, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, kurios, pirma, visiškai pašalina valstybės narės atsakomybę už žalą privatiems asmenims, kurią lėmė nacionalinio paskutinėje instancijoje sprendžiančio teismo padarytas Bendrijos teisės pažeidimas, kuris yra šio teismo atlikto teisės normų išaiškinimo arba faktinių aplinkybių bei įrodymų įvertinimo rezultatas, ir, antra, valstybės atsakomybę numato tik teisėjo tyčinės klaidos ir rimto nusižengimo atvejais.

25 TDM ir Komisija mano, kad į šį klausimą reikia atsakyti teigiamai. Iš tiesų, kadangi faktinių aplinkybių bei įrodymų įvertinimas, kaip ir teisės normų išaiškinimas, yra būdingas teisminei veiklai, tokiais atvejais valstybės atsakomybės už privatiems asmenims šia veikla padarytą žalą pašalinimas iš tiesų lemtų visišką atleidimą nuo atsakomybės už Bendrijos teisės pažeidimus, priskiriamus teisminei valdžiai.

26 Be to, šios atsakomybės taikymas tik teisėjo tyčinės klaidos arba rimto nusižengimo atveju taip pat reiškia visišką valstybės atleidimą nuo atsakomybės, nes, viena vertus, teismas, kuriam pavesta priimti sprendimą dėl galimo prašymo atlyginti teismo sprendimu padarytą žalą, neturi teisės laisvai vertinti „rimto nusižengimo“ sąvokos, – ją griežtai apibrėžė nacionalinis įstatymų leidėjas, iš anksto išsamiai išvardijęs visus rimto nusižengimo atvejus.

27 Kita vertus, anot TDM, iš Įstatymo Nr. 117/88 įgyvendinimo patirties Italijoje matyti, kad šios valstybės teismai, ypač *Corte suprema di cassazione*, labai siaurai aiškina šį įstatymą, taip pat ir sąvokas „rimtas nusižengimas“ ir „nepateisinamas nerūpestingumas“. Pastarasis teismas šias sąvokas aiškina kaip „akivaizdų, šiurkštų ir

didelio masto teisės pažeidimą“ arba kaip apimančias teisės išaiškinimą, kuris „prieštarauja visiems logikos kriterijams“, o tai reiškia iš esmės beveik sistemingą visų skundų prieš Italijos valstybę atmetimą.

- 28 Tačiau anot Italijos vyriausybės, kurią šiuo klausimu palaiko Airija ir Jungtinės Karalystės vyriausybė, pagrindinėje byloje nagrinėjamos nacionalinės teisės nuostatos visiškai atitinka Bendrijos teisės principus, nes užtikrina teisingą pusiausvyrą tarp, viena vertus, būtinybės apsaugoti teisminės valdžios nepriklausomybę bei teisinio saugumo reikalavimų ir, antra vertus, veiksmingos privačių asmenų teisminės apsaugos akivaizdžiausiais Bendrijos teisės pažeidimų, priskiriamų teisminei valdžiai, atvejais.
- 29 Laikantis tokio požiūrio, jei valstybės narės atsakomybė už žalą dėl tokių pažeidimų būtų priimtina, ji kiltų tik tais atvejais, kai būtų galima įrodyti pakankamai rimtą Bendrijos teisės pažeidimą. Vis dėlto atsakomybė negalėtų kilti, jei nacionalinis teismas išsprendė bylą remdamasis Sutarties straipsnių išaiškinimu, kuris tinkamai atspindi šio teismo argumentuose.
- 30 Šiuo aspektu reikia priminti, kad minėtame sprendime *Köbler*, priimtame po to, kai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas kreipėsi į Teisingumo Teismą, Teisingumo Teismas priminė, kad principas, pagal kurį valstybė narė privalo atlyginti žalą privatiems asmenims, padarytą jai priskiriamais Bendrijos teisės pažeidimais, taikomas visais Bendrijos teisės pažeidimo atvejais, nesvarbu, kurios šios valstybės institucijos veiksmai arba neveikimas lėmė šį pažeidimą (žr. šio sprendimo 31 punktą).

- 31 Šiuo aspektu remdamasis būtent tuo, kad teisminė valdžia vaidina pagrindinį vaidmenį apsaugant privačių asmenų teises, kylančias iš Bendrijos teisės normų, ir aplinkybe, kad paskutinėje instancijoje sprendžiantis teismas pagal apibrėžimą yra paskutinė instancija, kurioje privatūs asmenys gali remtis savo teisėmis pagal Bendrijos teisę, Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad šių teisių apsauga susilpnėtų ir šias teises suteikiančių Bendrijos teisės normų veiksmingumas taptų abejotinas, jei privatūs asmenys negalėtų tam tikromis sąlygomis gauti žalos, padarytos nacionalinio paskutinėje instancijoje sprendžiančio teismo sprendimu, kuriuo pažeista Bendrijos teisė, atlyginimo (žr. minėto sprendimo *Köbler* 33–36 punktus).
- 32 Žinoma, atsižvelgiant į teisminės funkcijos specifiką ir teisėtus teisinio saugumo reikalavimus, valstybės atsakomybė tokiais atvejais nėra neribota. Kaip Teisingumo Teismas yra nusprendęs, ši atsakomybė gali kilti tik išskirtiniais atvejais, kai nacionalinis paskutinėje instancijoje sprendžiantis teismas akivaizdžiai pažeidė taikomą teisę. Nustatydamas, ar ši sąlyga įvykdyta, nacionalinis teismas, gavęs prašymą atlyginti žalą, šiuo aspektu turi atsižvelgti į visus elementus, apibūdinančius jam pateiktą situaciją, t. y. į pažeistos taisyklės aiškumą ir tikslumą, į tai, ar pažeidimas tyčinis, ar teisės klaida pateisinama, prireikus į Bendrijos institucijos poziciją ir į atitinkamo teismo pareigos kreiptis dėl prejudicinio sprendimo pagal EB 234 straipsnio trečiąją pastraipą neįvykdymą (minėto sprendimo *Köbler* 53–55 punktai).
- 33 Panašiai analogiški samprotavimai, susiję su būtinybe garantuoti privatiems asmenims veiksmingą teisminę jų teisių pagal Bendrijos teisę apsaugą, prieštarauja tam, kad valstybės atsakomybė negalėtų kilti tik todėl, kad Bendrijos teisės pažeidimą, priskiriamą nacionaliniam paskutinėje instancijoje sprendžiančiam teismui, lėmė šio teismo teisės normų išaiškinimas.

- 34 Iš tiesų, viena vertus, teisės normų išaiškinimas yra esminė teisminės veiklos dalis, nes bet kurioje nagrinėjamoje veiklos srityje teismas, susidūręs su skirtingais arba prieštaraujančiais teiginiais, paprastai turi išaiškinti atitinkamas nacionalinės ir (arba) Bendrijos teisės normas, kad galėtų išspręsti jam pateiktą ginčą.
- 35 Kita vertus, gali būti, kad akivaizdus taikomos Bendrijos teisės pažeidimas padaromas būtent atliekant šį išaiškinimą, jei, pavyzdžiui, teismas suteikia Bendrijos materialinės arba procesinės teisės normai akivaizdžiai klaidingą reikšmę, ypač atitinkamos Teisingumo Teismo praktikos šioje srityje atžvilgiu (šiuo aspektu žr. minėto sprendimo *Köbler* 56 punktą) arba jei jis išaiškina nacionalinę teisę taip, kad praktiškai toks išaiškinimas lemia taikomos Bendrijos teisės pažeidimą.
- 36 Kaip generalinis advokatas pažymėjo išvados 52 punkte, tokiomis aplinkybėmis pašalinti bet kokią valstybės atsakomybę dėl to, kad Bendrijos teisės pažeidimas kyla iš teismo atlikto teisės normos išaiškinimo, reikėtų minėtame sprendime *Köbler* Teisingumo Teismo įtvirtintą principą padaryti beprasmi. Tokia išvada dar labiau taikoma paskutinėje instancijoje sprendžiančių teismų, kuriems pavesta užtikrinti vienodą teisės normų išaiškinimą nacionaliniu mastu, atžvilgiu.
- 37 Analogišką išvadą reikia daryti dėl teisės akto, kuris bendrai pašalina bet kokią valstybės atsakomybę, jei šios valstybės teismui priskiriamą pažeidimą lėmė faktinių aplinkybių ir įrodymų įvertinimas.

- 38 Iš tiesų, viena vertus, toks vertinimas, kaip ir teisės normų išaiškinimas, yra esminė teisminės veiklos dalis, nes kad ir koks būtų konkrečią bylą nagrinėjančio nacionalinio teismo išaiškinimas, šios normos taikymas konkrečioje byloje dažnai priklausys nuo jo pateikto bylos aplinkybių įvertinimo ir šiuo tikslu bylos šalių pateiktų įrodymų vertės ir tinkamumo.
- 39 Kita vertus, toks įvertinimas, kuris kartais reikalauja sudėtingo nagrinėjimo, taip pat gali tam tikrais atvejais lemti akivaizdų taikomos teisės pažeidimą, kai šis įvertinimas atliekamas taikant specifines taisykles, susijusias su įrodinėjimo pareiga, įrodymų verte arba įrodinėjimo būdų priimtinumu, arba taikant taisykles, reikalaujančias teisinio faktinių aplinkybių įvertinimo.
- 40 Šiomis aplinkybėmis pašalinti bet kokią valstybės atsakomybės galimybę, jei pažeidimas, priskiriamas nacionaliniam teismui, susijęs su jo pateiktu faktinių aplinkybių arba įrodymų įvertinimu, taip pat reikėtų panaikinti minėtame sprendime *Köbler* įtvirtinto principo veiksmingumą, kiek jis susijęs su akivaizdžiais Bendrijos teisės pažeidimais, priskiriamais nacionaliniams paskutinėje instancijoje sprendžiantiems teismams.
- 41 Kaip generalinis advokatas pažymėjo išvados 87–89 punktuose, taip yra ypač valstybės pagalbos srityje. Visiškas valstybės atsakomybės šioje srityje pašalinimas dėl to, kad Bendrijos teisės pažeidimą, kurį padarė nacionalinis teismas, lėmė faktinių aplinkybių įvertinimas, keltų riziką, kad sumažės privačių asmenų procesinės garantijos, nes teisių pagal atitinkamas Sutarties nuostatas apsauga labai priklauso nuo sėkmingo teisinio faktinių aplinkybių įvertinimo. Jeigu valstybės atsakomybė

būtų visiškai pašalinta dėl teismo atlikto faktinių aplinkybių įvertinimo, privatūs asmenys neturėtų jokios teisminės apsaugos, jei nacionalinis paskutinėje instancijoje sprendžiantis teismas padarytų akivaizdžią klaidą tikrindamas minėtą teisinį faktinių aplinkybių įvertinimą.

42 Galiausiai, kalbant apie valstybės atsakomybės numatymą tik teisėjo tyčinės klaidos ir rimto nusižengimo atvejais, reikia priminti, kad, kaip nustatyta šio sprendimo 32 punkte, Teisingumo Teismas minėtame sprendime *Köbler* nusprendė, jog valstybės atsakomybė už žalą privatiems asmenims, padarytą Bendrijos teisės pažeidimu, priskiriamu paskutinėje instancijoje sprendžiančiam teismui, gali iškilti tik ypatingu atveju, kai šis teismas akivaizdžiai pažeidė taikomą teisę.

43 Šis akivaizdus pažeidimas nustatomas atsižvelgiant į kelis kriterijus, t. y. pažeistos taisyklės aiškumą ir tikslumą, klausimą, ar padaryta teisės klaida pateisinama, arba atitinkamo teismo pareigos kreiptis dėl prejudicinio sprendimo pagal EB 234 straipsnio trečiąją pastraipą neįvykdymą, ir bet kuriuo atveju preziumuojamas, jei nagrinėjamas sprendimas akivaizdžiai pažeidė Teisingumo Teismo praktiką atitinkamoje srityje (minėto sprendimo *Köbler* 53–56 punktai).

44 Taigi nors nacionalinė teisė gali nustatyti kriterijus, susijusius su pažeidimo pobūdžiu arba laipsniu, kurie turi būti įvykdyti, kad galėtų kilti valstybės atsakomybė už Bendrijos teisės pažeidimą, priskiriamą paskutinėje instancijoje sprendžiančiam teismui, šie kriterijai jokių atveju negali nustatyti griežtesnių reikalavimų nei tie, kurie kyla iš akivaizdaus taikomos teisės pažeidimo sąlygos, apibūdintos minėto sprendimo *Köbler* 53–56 punktuose.

- 45 Teisė į žalos atlyginimą atsiras, jei pastaroji sąlyga įvykdyta nustačius, kad pažeista teisės norma suteikia privatiems asmenims teises ir kad yra tiesioginis priežastinis ryšys tarp akivaizdaus pažeidimo ir suinteresuoto asmens patirtos žalos (šiuo aspektu žr. būtent minėto sprendimo *Francoovich ir kt.* 40 punktą, sprendimo *Brasserie du Pêcheur ir Factortame* 51 punktą ir sprendimo *Köbler* 51 punktą). Kaip matyti iš minėto sprendimo *Köbler* 57 punkto, šios trys sąlygos yra iš tiesų būtinos ir pakankamos, kad atsirastų privačių asmenų teisė į žalos atlyginimą, vis dėlto neatmetant galimybės, kad valstybės atsakomybė gali kilti mažiau griežtomis sąlygomis pagal nacionalinę teisę.
- 46 Atsižvelgiant į visus išdėstytus argumentus, į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimą, performuluotą jo 2004 m. sausio 13 d. laiške, reikia atsakyti taip: Bendrijos teisė draudžia nacionalinės teisės aktus, kurie bendrai pašalina valstybės narės atsakomybę už žalą privatiems asmenims, padarytą Bendrijos teisės pažeidimu, priskiriamu nacionaliniam paskutinėje instancijoje sprendžiančiam teismui, remiantis tuo, kad šį pažeidimą lėmė teismo atliktas teisės normų išaiškinimas ir faktinių aplinkybių bei įrodymų įvertinimas. Bendrijos teisė taip pat draudžia nacionalinės teisės aktus, kurie valstybės atsakomybę numato tik teisėjo tyčinės klaidos ir rimto nusizengimo atvejais, jei toks apribojimas lemia, kad pašalinama atitinkamos valstybės narės atsakomybė kitais atvejais, kai padaromas akivaizdus taikomos teisės pažeidimas, apibūdintas minėto sprendimo *Köbler* 53–56 punktuose.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 47 Kadangi pagrindinės bylos šalių atžvilgiu ši procedūra yra prašymą dėl prejudicinio sprendimo pateikusiam teisme vykdomo proceso dalis, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi išspręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (didžioji kolegija) nusprendžia:

Bendrijos teisė draudžia nacionalinės teisės aktus, kurie bendrai pašalina valstybės narės atsakomybę už žalą privatiems asmenims, padarytą Bendrijos teisės pažeidimu, priskiriamu nacionaliniam paskutinėje instancijoje sprendžiančiam teismui, remiantis tuo, kad šį pažeidimą lėmė teismo atliktas teisės normų išaiškinimas ir faktinių aplinkybių bei įrodymų įvertinimas.

Bendrijos teisė taip pat draudžia nacionalinės teisės aktus, kurie valstybės atsakomybę numato tik teisėjo tyčinės klaidos ir rimto nusižengimo atvejais, jei toks apribojimas lemia, kad pašalinama atitinkamos valstybės narės atsakomybė kitais atvejais, kai padaromas akivaizdus taikomos teisės pažeidimas, apibūdintas 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimo *Köbler* (C-224/01) 53–56 punktuose.

Parašai.